

O'ZBEKISTONDA TURIZMNI RIVOJLANTIRISH TARIXIGA NAZAR

Aliqulova Madina

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti Turizm va mehmondo'stlik
yo'nalishi 2-bosqich talabasi
aliqulovam084@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0007-4467-9018>

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20503378>

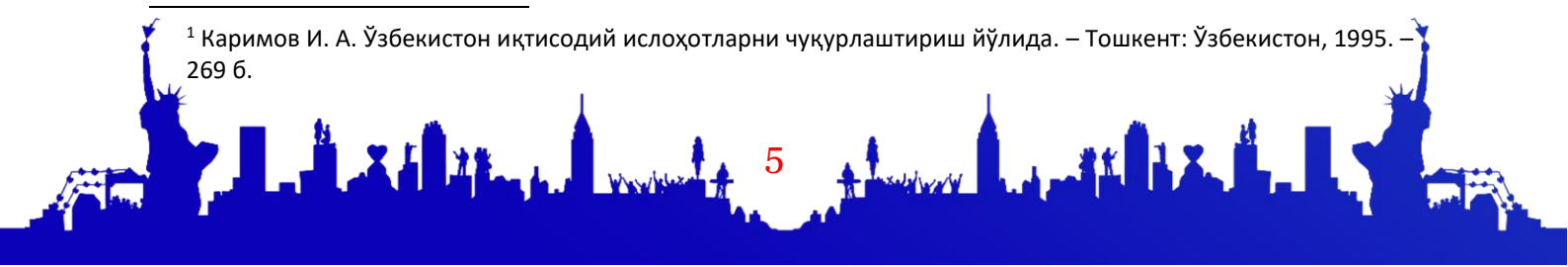
Annotatsiya

Mazkur maqolada O'zbekistonda turizm sohasining shakllanishi va rivojlanish bosqichlari tarixiy jihatdan tahlil qilinadi. Unda qadimgi Buyuk Ipak yo'li davridan boshlab, mustaqillik yillarigacha hamda zamonaviy turizm siyosatigacha bo'lgan jarayonlar yoritiladi. O'zbekiston hududining boy tarixiy-madaniy merosi, me'moriy obidalari va milliy qadriyatlari turizm taraqqiyotining asosiy omillaridan biri sifatida ko'rsatib o'tiladi. Shuningdek, mustaqillikdan keyingi davrda davlat tomonidan turizmni rivojlantirishga qaratilgan islohotlar, xalqaro hamkorlik, infratuzilmaning takomillashuvi hamda turistik xizmatlar sifatining oshirilishi haqida fikr yuritiladi. Maqolada Samarqand, Buxoro, Xiva kabi tarixiy shaharlarning xalqaro turizm markazlariga aylanish jarayonlari ham tahlil qilinadi. Bundan tashqari, ekologik, ziyorat, gastronomik va madaniy turizm yo'nalishlarining rivojlanish istiqbollari yoritib beriladi. Tadqiqot natijalari O'zbekistonda turizmning iqtisodiy va madaniy ahamiyatini ochib berish bilan birga, ushbu sohani yanada rivojlantirish bo'yicha ilmiy xulosalar chiqarishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: turizm, O'zbekiston turizmi, Buyuk Ipak yo'li, tarixiy meros, Samarqand, Buxoro, Xiva, madaniy turizm, ziyorat turizmi, turizm infratuzilmasi, xalqaro hamkorlik, turizm siyosati, milliy qadriyatlar, iqtisodiy rivojlanish.

Turizm bugungi kunda jahon iqtisodiyotining eng tez rivojlanayotgan va muhim tarmoqlaridan biri hisoblanadi. U nafaqat davlat iqtisodiyotiga katta daromad keltiradi, balki mamlakatning xalqaro maydondagi nufuzini oshirish, milliy madaniyat va qadriyatlarni dunyoga tanitishda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois ko'plab davlatlar qatori O'zbekiston ham turizm sohasini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratmoqda. Ayniqsa, mamlakatning boy tarixiy-madaniy merosi, qadimiy shaharlari, me'moriy obidalari va o'ziga xos milliy an'analari turizmni rivojlantirish uchun keng imkoniyat yaratadi.¹

¹ Каримов И. А. Ўзбекистон иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш йўлида. – Тошкент: Ўзбекистон, 1995. – 269 б.

O'zbekiston qadimdan Sharq va G'arbni bog'lab turgan Buyuk Ipak yo'lining markazida joylashgan bo'lib, ushbu hudud orqali savdo-sotiq, ilm-fan va madaniyat rivojlangan. Samarqand, Buxoro, Xiva, Termiz va Shahrisabz kabi qadimiy shaharlar uzoq asrlar davomida dunyo tamaddunining muhim markazlari sifatida tanilgan. Ushbu tarixiy maskanlar bugungi kunda ham o'zining noyob me'moriy yodgorliklari va boy madaniy merosi bilan millionlab sayyohlarni o'ziga jalb etmoqda. Shu jihatdan qaraganda, O'zbekistonda turizmning shakllanishi va rivojlanish tarixi mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyoti bilan chambarchas bog'liqdir.

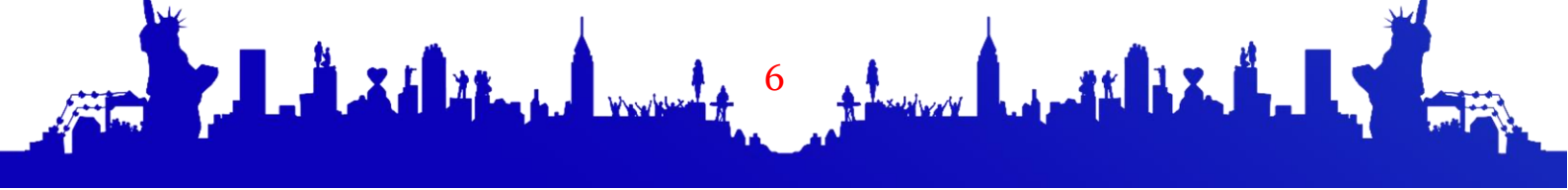
Mustaqillik yillarida O'zbekistonda turizmni rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. Turizm infratuzilmasini modernizatsiya qilish, tarixiy obidalarni ta'mirlash va asrab-avaylash, xorijiy turistlar uchun qulay sharoit yaratish borasida keng ko'lamli islohotlar amalga oshirildi. Ayniqsa, viza tizimining soddalashtirilishi, yangi mehmonxonalar va transport xizmatlarining yo'lga qo'yilishi, xalqaro turizm ko'rgazmalarida faol ishtirok etish mamlakatning turistik salohiyatini oshirishga xizmat qilmoqda. Natijada O'zbekiston Markaziy Osiyodagi muhim turizm markazlaridan biriga aylanib bormoqda.

Bugungi kunda mamlakatda madaniy, ziyorat, ekologik, gastronomik va ekstremal turizm yo'nalishlari jadal rivojlanmoqda. Ayniqsa, islom sivilizatsiyasiga oid muqaddas qadamjolar va tarixiy obidalar ziyorat turizmining taraqqiy etishiga katta turtki bermoqda. Shu bilan birga, milliy taomlar, xalq hunarmandchiligi va folklor san'ati ham xorijiy mehmonlarda katta qiziqish uyg'otmoqda.

Asosiy qism

O'zbekistonda turizmning rivojlanish tarixi uzoq o'tmishga borib taqaladi. Mamlakat hududi qadimdan Buyuk Ipak yo'lining muhim chorrahalaridan biri bo'lib xizmat qilgan. Ushbu savdo yo'li orqali Sharq va G'arb mamlakatlari o'rtasida nafaqat iqtisodiy, balki madaniy va ilmiy aloqalar ham rivojlangan. Samarqand, Buxoro va Xiva kabi qadimiy shaharlar savdogarlar, sayyohlar va olimlarning muhim maskaniga aylangan. Bu shaharlarda bunyod etilgan madrasa, masjid, karvonsaroy va maqbaralar bugungi kungacha saqlanib qolgan bo'lib, ular O'zbekiston turizmining asosiy tarixiy manbalari hisoblanadi.

O'rta asrlarda Amir Temur va temuriylar davrida mamlakat hududida ilm-fan, me'morchilik va madaniyat yuksak darajada rivojlandi. Ayniqsa, Samarqand shahri dunyo tamaddunining markazlaridan biriga aylandi. Registon maydoni, Shohi Zinda majmuasi, Bibixonim masjidi kabi tarixiy obidalar o'sha davrning

yuksak me'moriy san'atidan dalolat beradi. Ushbu tarixiy yodgorliklar bugungi kunda ham minglab xorijiy sayyohlarni jalb qilmoqda.²

XX asrga kelib, sobiq ittifoq davrida O'zbekistonda turizm ma'lum darajada rivojlantirilgan bo'lsa-da, asosan ichki turizmga e'tibor qaratilgan edi. Tarixiy obidalarni saqlash va restavratsiya qilish ishlari olib borilgan bo'lsa ham, xalqaro turizm yetarli darajada taraqqiy etmadi. Mustaqillikdan so'ng esa turizm sohasida tub o'zgarishlar boshlandi. Davlat tomonidan turizmni iqtisodiyotning muhim tarmog'i sifatida rivojlantirish bo'yicha qator dasturlar va qarorlar qabul qilindi.

1992-yilda "O'zbekturizm" milliy kompaniyasining tashkil etilishi mamlakat turizm siyosatining shakllanishida muhim qadam bo'ldi. Keyingi yillarda mehmonxonalar, transport xizmatlari va turistik infratuzilma sezilarli darajada yaxshilandi. Ayniqsa, Samarqand, Buxoro, Xiva, Shahrisabz va Qo'qon kabi tarixiy shaharlarda keng ko'lamli ta'mirlash va obodonlashtirish ishlari amalga oshirildi. Natijada ushbu hududlarning turistik jozibadorligi yanada oshdi.

So'nggi yillarda O'zbekistonda turizmni rivojlantirish bo'yicha zamonaviy yondashuvlar joriy qilinmoqda. Xususan, elektron vizaning yo'lga qo'yilishi, ko'plab davlatlar fuqarolari uchun vizasiz rejimning joriy etilishi xorijiy turistlar oqimining ortishiga sabab bo'ldi. Bundan tashqari, ekologik, ziyorat, gastronomik va qishloq turizmi kabi yangi yo'nalishlar rivojlantirilmoqda. Bu esa turizmning iqtisodiy samaradorligini oshirish bilan birga, yangi ish o'rinlari yaratishga ham xizmat qilmoqda.

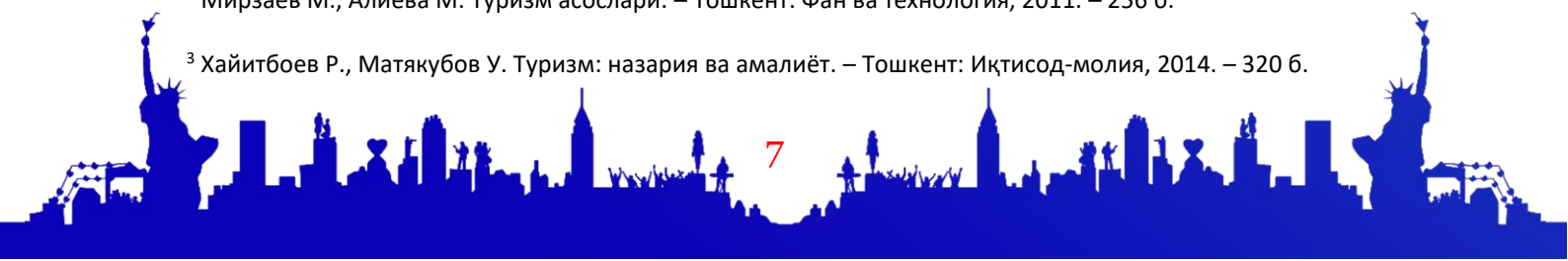
Bugungi kunda O'zbekiston o'zining boy tarixiy merosi, milliy an'analari va mehmondo'stligi bilan xalqaro turizm bozorida tobora mustahkam o'rin egallab bormoqda. Turizmni rivojlantirish orqali mamlakat iqtisodiyotini mustahkamlash, madaniy merosni asrash va xalqaro hamkorlikni kengaytirish imkoniyatlari yanada ortmoqda.

.Adabiyotlar tahlili va metodologiya

O'zbekistonda turizmni rivojlantirish tarixi va uning bugungi holatini o'rganishda mahalliy hamda xorijiy olimlarning ilmiy ishlari muhim manba hisoblanadi. Turizm sohasi iqtisodiyot, tarix, madaniyat va geografiya bilan chambarchas bog'liq bo'lgani sababli ushbu mavzu turli yo'nalishlarda tadqiq etilgan. Ayniqsa, mustaqillik yillaridan boshlab O'zbekistonda turizmni rivojlantirish masalalariga bag'ishlangan ilmiy maqolalar, monografiyalar va davlat dasturlarining soni sezilarli darajada oshdi.³

² Мирзаев М., Алиева М. Туризм асослари. – Тошкент: Фан ва технология, 2011. – 256 б.

³ Хайитбоев Р., Матякубов У. Туризм: назария ва амалиёт. – Тошкент: Иқтисод-молия, 2014. – 320 б.

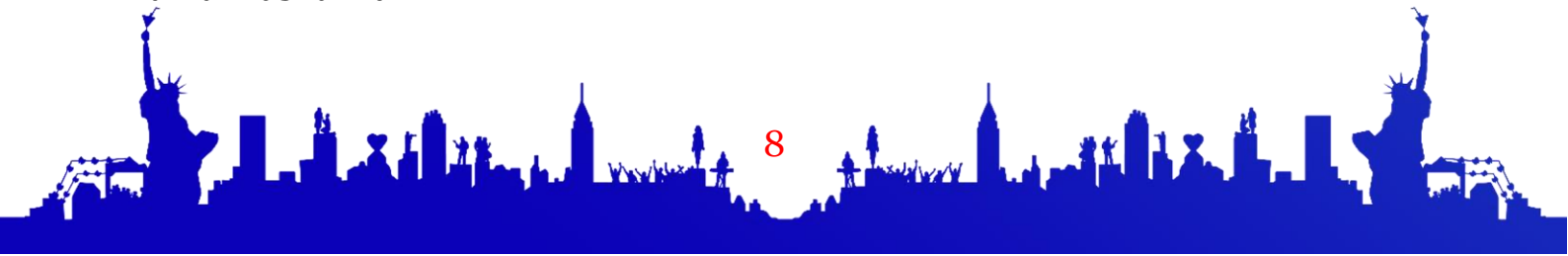
Turizmning tarixiy jihatlarini o'rganishda Buyuk Ipak yo'li mavzusiga oid tadqiqotlar alohida ahamiyatga ega. Bir qator tarixchi olimlar O'zbekiston hududi qadimdan Sharq va G'arb mamlakatlari o'rtasidagi savdo va madaniy aloqalarning markazi bo'lib kelganligini ta'kidlaydi. Ushbu tadqiqotlarda Samarqand, Buxoro va Xiva kabi qadimiy shaharlarning xalqaro savdo yo'llaridagi o'rni, me'moriy obidalarning tarixiy qiymati va madaniy meros sifatidagi ahamiyati keng yoritilgan. Ayniqsa, Amir Temur va temuriylar davrida ilm-fan, madaniyat hamda me'morchilikning rivojlanishi turizm taraqqiyotining tarixiy asoslari sifatida baholanadi.

Mahalliy iqtisodchi va turizmshunos olimlarning ilmiy ishlarida esa turizmning mamlakat iqtisodiyotidagi o'rni, uning iqtisodiy samaradorligi va istiqbollari tahlil qilingan. Ular turizmni rivojlantirish orqali yangi ish o'rinlari yaratish, xizmat ko'rsatish sohasini kengaytirish va hududiy iqtisodiyotni rivojlantirish mumkinligini qayd etadilar. Shuningdek, ilmiy manbalarda O'zbekistonda ziyorat turizmi, ekologik turizm, gastronomik turizm va madaniy turizm yo'nalishlarini rivojlantirish bo'yicha taklif va tavsiyalar ham berilgan.

Xorijiy tadqiqotchilar tomonidan olib borilgan ilmiy ishlarda O'zbekistonning turistik salohiyati Markaziy Osiyo mintaqasidagi muhim turizm markazlaridan biri sifatida baholanadi. Ularning fikricha, mamlakatning boy tarixiy merosi, qadimiy shaharlari va milliy madaniyati xalqaro turistlarni jalb qiluvchi asosiy omillardandir. Shu bilan birga, ayrim ilmiy tadqiqotlarda turizm infratuzilmasini yanada rivojlantirish, xizmat sifatini oshirish va xalqaro marketing faoliyatini kuchaytirish zarurligi ta'kidlanadi.

Mazkur maqolani tayyorlash jarayonida bir qator metodologik yondashuvlardan foydalanildi. Tadqiqotning asosiy metodlaridan biri tarixiy tahlil usuli hisoblanadi. Ushbu usul yordamida O'zbekistonda turizmning shakllanishi va rivojlanish bosqichlari tarixiy manbalar asosida o'rganildi. Shuningdek, qiyosiy tahlil metodi orqali turizmning turli davrlardagi rivojlanish holati solishtirildi hamda mustaqillikdan oldingi va keyingi jarayonlar tahlil qilindi.

Tadqiqot davomida statistik ma'lumotlardan ham foydalanildi. Turistlar oqimi, mehmonxonalar soni, xizmat ko'rsatish darajasi va turizm daromadlari haqidagi ma'lumotlar asosida sohaning iqtisodiy ahamiyati yoritib berildi. Bundan tashqari, ilmiy maqolalar, monografiyalar, davlat dasturlari va internet manbalari o'rganilib, mavzuga oid nazariy hamda amaliy ma'lumotlar umumlashtirildi.

Metodologik jihatdan tizimli yondashuv usulidan ham foydalanildi. Ushbu yondashuv turizmni iqtisodiyot, madaniyat, tarix va xalqaro aloqalar bilan bog'liq holda kompleks ravishda o'rganish imkonini berdi. Natijada O'zbekistonda turizmni rivojlantirishning tarixiy omillari, bugungi holati va istiqboldagi rivojlanish tendensiyalari ilmiy asosda tahlil qilindi.

Natijalar tahlili

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda turizm sohasi tarixiy jihatdan uzoq rivojlanish bosqichlarini bosib o'tgan va bugungi kunda mamlakat iqtisodiyotining muhim tarmoqlaridan biriga aylanmoqda. Qadimiy Buyuk Ipak yo'li davridan boshlab mamlakat hududi xalqaro savdo, madaniyat va ilm-fan markazi sifatida shakllangan. Ayniqsa, Samarqand, Buxoro va Xiva kabi tarixiy shaharlarning mavjudligi O'zbekistonning turistik salohiyatini oshirishda muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda.

Tahlillar natijasida mustaqillik yillarida turizm sohasida amalga oshirilgan islohotlar ijobiy natija bergani aniqlandi. Davlat tomonidan qabul qilingan qaror va dasturlar turizm infratuzilmasining rivojlanishiga, yangi mehmonxonalar va transport xizmatlarining tashkil etilishiga hamda xorijiy turistlar oqimining ortishiga sabab bo'ldi. Ayniqsa, elektron viza tizimining joriy etilishi va ko'plab davlatlar bilan vizasiz tartibning yo'lga qo'yilishi xalqaro turizmning rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatdi.

Natijalar shuni ham ko'rsatadiki, O'zbekistonda madaniy va ziyorat turizmi yetakchi yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Imom Buxoriy, Bahouddin Naqshband, Hakim at-Termiziy kabi buyuk allomalar bilan bog'liq qadamjolar xorijiy sayyohlar, ayniqsa musulmon mamlakatlari fuqarolari orasida katta qiziqish uyg'otmoqda. Shu bilan birga, gastronomik va ekologik turizm yo'nalishlariga bo'lgan talab ham ortib bormoqda.

Biroq tadqiqot davomida ayrim muammolar ham aniqlandi. Jumladan, ayrim hududlarda infratuzilmaning yetarli darajada rivojlanmagani, xizmat ko'rsatish sifati va malakali kadrlar masalasida kamchiliklar mavjudligi kuzatildi. Shuningdek, xalqaro reklama va marketing faoliyatini yanada kuchaytirish zarurligi qayd etildi.

Umuman olganda, olib borilgan tahlillar O'zbekistonda turizmni rivojlantirish uchun katta imkoniyatlar mavjudligini ko'rsatadi. Boy tarixiy meros, milliy qadriyatlar va davlat tomonidan yaratilayotgan qulay sharoitlar mamlakatning xalqaro turizm bozoridagi o'rnini mustahkamlashga xizmat qilmoqda.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda turizmni rivojlantirish tarixi mamlakatning boy madaniy merosi, qadimiy an'analari va geografik joylashuvi bilan chambarchas bog'liqdir. Qadimdan Buyuk Ipak yo'lining markazida joylashgan O'zbekiston hududi savdo-sotiq, ilm-fan va madaniyat rivojlangan muhim markazlardan biri bo'lib kelgan. Samarqand, Buxoro, Xiva, Shahrisabz kabi tarixiy shaharlarda saqlanib qolgan me'moriy obidalar bugungi kunda ham jahon ahamiyatiga ega bo'lgan turistik maskanlar hisoblanadi.

Mustaqillik yillarida turizmni rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. Sohada amalga oshirilgan keng ko'lamli islohotlar natijasida turizm infratuzilmasi yaxshilandi, xalqaro aloqalar kengaydi va turistlar oqimi sezilarli darajada oshdi. Ayniqsa, elektron vizaning joriy etilishi, transport tizimining modernizatsiya qilinishi va tarixiy obidalarni restavratsiya qilish ishlari turizm taraqqiyotiga katta hissa qo'shdi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, O'zbekiston nafaqat madaniy va tarixiy turizm, balki ziyorat, ekologik va gastronomik turizm yo'nalishlarini rivojlantirish uchun ham katta salohiyatga ega. Shu bilan birga, ayrim hududlarda infratuzilmani takomillashtirish, xizmat ko'rsatish sifatini oshirish va malakali mutaxassislarni tayyorlash zarurligi aniqlandi.

Kelgusida turizmni yanada rivojlantirish uchun xalqaro marketing faoliyatini kuchaytirish, raqamli texnologiyalarni keng joriy etish va hududiy turizm imkoniyatlaridan samarali foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Bundan tashqari, tarixiy-madaniy merosni asrab-avaylash va uni dunyo miqyosida targ'ib qilish O'zbekistonning xalqaro turizm bozoridagi raqobatbardoshligini yanada oshiradi.

Shunday qilib, turizm sohasi O'zbekiston iqtisodiyotining muhim drayverlaridan biri sifatida mamlakatning iqtisodiy taraqqiyoti, madaniy rivojlanishi va xalqaro nufuzini oshirishda muhim rol o'ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Каримов И. А. Ўзбекистон иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш йўлида. – Тошкент: Ўзбекистон, 1995. – 269 б.
2. Мирзаев М., Алиева М. Туризм асослари. – Тошкент: Фан ва технология, 2011. – 256 б.
3. Хайитбоев Р., Матякубов У. Туризм: назария ва амалиёт. – Тошкент: Иқтисод-молия, 2014. – 320 б.
4. Абдуллаев А. Ўзбекистонда туризмни ривожлантириш истиқболлари // Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар. – 2020. – №3. – Б. 45–52.
5. UNESCO World Heritage Centre. Historic Centre of Bukhara [Электрон манба]. – URL: <https://whc.unesco.org> (мурожаат санаси: 28.05.2026).

6. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Туризм соҳасини жадал ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармони. – Тошкент, 2016.
7. Саидова Д. Маданий туризм ва унинг иқтисодий аҳамияти // Туризм муаммолари. – 2021. – №2. – Б. 33–40.
8. World Tourism Organization (UNWTO). International Tourism Highlights. – Madrid, 2023.
9. Rasulov A. Historical Monuments of Uzbekistan and Tourism Development. – Tashkent: Uzbekistan Publishing House, 2019. – 198 p.
10. Эргашев Ш. Ўзбекистонда зиёрат туризмини ривожлантириш омиллари // Иқтисодиёт ва таълим. – 2022. – №5. – Б. 78–84.

